

СУТНІСТЬ ПРИРОДИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КРИЗ

Формування наукових уявлень про соціально-політичні кризи неможливе без постійного уточнення методологічних основ їх вивчення, що дозволяють прогнозувати їхнє виникнення, розвиток та можливі наслідки. Вирішення цих завдань вимагає глибокого теоретичного знання про сутність і зміст політичних криз, передбачає необхідність аналізу причин, джерел, внутрішньополітичних і геополітичних чинників, що впливають на їх зародження та розвиток, а також дослідження місця і ролі соціально-політичних криз в сучасному політичному процесі. Цікавим є звернення до теорії кризи Ф. Ніцше, на думку якого будь-яка соціальна криза є наслідком і відображенням кризи духовної. Чим глибше ми намагаємося зрозуміти природу екзистенціальної соціальності, тим рішучіше приміряємо її для внутрішнього досвіду. Момент кризи виникає, коли ступінь раціональності і ступінь чутливості збігаються. Такі моменти не є рідкісними. Найчастіше вони є відправною точкою цілком раціонального підходу до аналізу. Криза триває якийсь період, наступний за усвідомленням раптовості. Раптовість падіння або щастя вимагає згодом осмислення. Простір цього осмислення і буде зайнятий кризою, як одночасно і процесом пошуку визначеності щодо вирішення проблеми. Криза полягає в тому, що ґрунт вже необхідний, але ще недостатньо створений. Екзистенційно криза висловлює відсутність спокою у видимій розміреності, тобто в ситуації планомірного зусилля упорядкування відсутня початкова відповідність і цілісність. Сталість не є результатом гармонізуючого зусилля, але є вимушеним спрощеним варіантом дійсності (Ніцше Ф. Письма Фридриха Ніцше /Ф. Ніцше //Переводчик : Игорь Эбаноидзе. — М. : «Культурная Революция», 2007, с. 129). На думку Дельоза, кризисність є необхідною умовою провадження ідеї в суспільство. Метафора вічного повернення і є метафорою катастрофи. Криза і катастрофа стають невід'ємною частиною творчих процесів свідомості. Схема символічного відсилання замість закінченої структуризації — такий репрезентативний рівень свідомості кризи і катастрофи як можливої «реалізації» кризи. Внутрішній досвід свідомості потребує кризи не менше, ніж стан самототожності. Мабуть, сам факт вербалізації вже вказує на можливість практичного застосування кризових складових (Делез Ж. Анти-Едип: Капіталізм и шизофрения / Ж. Делез, Ф. Гваттари ; пер. с франц. и послесл. Д. Кралечкина ; [науч. ред. В. Кузнецов]. Екатеринбург : У-Фактория, 2007, с. 97). А. Шопенгауер заперечував попередні системи шляхом створення власної. Він вважає, що іноді криза не породжує істотного

відхилення від звичного, а інколи в суспільстві відбувається різкий перелом (Шопенгауэр А. Мир как воля и представление ; пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда / А. Шопенгауэр // Собрание починений : В 5-ти т. — Т. 1. — М. : «Московский Клуб», с. 49). Немає такої підсистеми в суспільстві і такої системи в цілому, яка б не вступала б і не виходила б з фази кризи. Ця фаза характеризується наявністю такого дезорганізуючого чинника в суспільстві, як різке зниження ефективності функціонування системи в цілому, у поєднанні з наявністю вже сформованих передумов появи нового стабілізуючого явища тощо. Передумови такого роду формуються латентно і розкриваються вже в період закінчення етапу зародження наступного циклу розвитку, який характеризується якісною зміною системи в цілому. Існують різні теорії криз, які стверджують загальність криз, їхню циклічність і специфічність. А. Богданов розрізняє два типи криз — по'єднувальні (утворення нових зв'язків) і роз'єднувальні — розрив зв'язків, але він вважав, що будь-яка криза являє собою ланцюг елементарних криз обох типів. Причини виникнення криз розумілися А. Богдановим як свідчення переходу до нового стану через порушення рівноваги, що дозволяло передбачити її перебіг. Криза є порушенням рівноваги і в той же час процесом переходу до деякої рівноваги. Остання може розглядатися як межа змін, які відбуваються при кризі, або як перерозподіл змін при кризі, або як межа її тенденцій. Якщо нам відомі тенденції кризи та ті умови, в яких вона розгортається, то є можливість заздалегідь передбачити кінцевий результат кризи. Таке трактування кризи дозволяє прогнозувати, наприклад, розвиток критичних фаз в циклічній динаміці соціуму, коли руйнуються класи чи соціальні групи, а виживають і посилюються більш життєздатні. Аналіз деяких соціальних криз, проведений А. Богдановим, дозволив йому розділити їх на вибухові та завмираючі. Вибухові характеризуються лавинними вибуховими силами, які руйнують та зливаються з підсистемами. Процес завмирання характеризується слідуванням законам поступового розвитку з тенденцією до встановлення рівноваги (Богданов А. А. Тектология. Всеобщая организационная наука. Кн. I. / А. А. Богданов. — М. : «Экономика», 1989, с. 112). Своєчасна діагностика криз і розробка засобів з виходу з кризи — завдання відповідних державних і регіональних управлінських структур через те, що без ефективної державної політики неможливий сталий розвиток як в економіці, так і в соціально-політичній сфері — держава перебуває в центрі економічного і соціально-політичного розвитку, але невякості безпосереднього джерела зростання, а як партнер, каталізатор та помічник.